

چکیده

مقدمه: موفقیت جامعه‌ی بشری در بهبود نظام بهداشتی درمانی و تأمین اجتماعی، جهان را در آستانه‌ی سالمندی قرار داده است. هر چند مواجهه‌ی کشورهای مختلف با پدیده سالمندی جمعیت به نسبت توسعه یافتگی، با تقدم و تأخر زمانی همراه است ولی افق‌های آتی حکایت از آن دارد که نحوه‌ی مراقبت سالمندان نگرانی عمده‌ی کشورهای در حال توسعه از جمله ایران خواهد بود. بنابراین، ضروری می‌نماید که برای مواجهه‌ی موثر با این پدیده از هم‌اکنون اقدامات اساسی به‌عمل آید. در همین راستا، پژوهش حاضر با هدف آینده‌نگاری مراقبت‌های سالمندی در ایران طراحی و اجرا گردید. انتظار می‌رود نتایج این پژوهش، ضمن شناساندن چالش‌های وضعیت فعلی مراقبت‌های سالمندی در ایران، سناریوهای متنوعی در اختیار سیاست‌گذاران و سازمان‌های مسئول ارائه‌ی مراقبت‌های سالمندی قرار دهد.

روش: این پژوهش، یک مطالعه‌ی آینده‌نگاری با تلفیق دو رویکرد هنجاری و اکتشافی و روش سناریو منطق شهودی است که در سال‌های ۱۳۹۳ و ۱۳۹۴ صورت گرفت. این پژوهش از نظر هدف، اکتشافی-هنجاری و از لحاظ فرایند طراحی به آن دلیل که متکی بر دانش ضمنی مشارکت‌کنندگان است، کیفی و از بعد نتایج، پژوهشی کاربردی است. برای انجام این پژوهش سه مرحله‌ی مجزا براساس سه فاز سناریونگاری منطق شهودی طراحی گردید. مرحله‌ی اول که به‌منظور شناسایی پیشران‌های کلیدی آینده‌ی مراقبت سالمندی صورت گرفت مشتمل بر ۴ گام مجزا (مطالعه‌ی تطبیقی، تحلیل اسناد بالادستی، مطالعه‌ی وضعیت فعلی مراقبت سالمندی و تحلیل روند) است. مرحله‌ی دوم، اولویت‌بندی و رتبه‌بندی پیشران‌های شناسایی شده بر اساس دو معیار عدم قطعیت و پتانسیل تاثیرگذاری است. مرحله‌ی سوم که در فرایند سناریوسازی از آن با عنوان سنتز نیز نام برده می‌شود مشتمل بر شناسایی منطق سناریوها، تحلیل دینامیکی مولفه‌های کلیدی هر سناریو، نگارش ادبی هر سناریو و اعتباریابی سناریو است. مشارکت‌کنندگان در هر سه مرحله‌ی پژوهش، ترکیبی از ذی‌نفعان کلیدی در سه سطح فرادستان، همکاران و فرودستان (Macro, Meso, Micro) بودند که بتوانند اطلاعات کامل و متنوعی از موضوع مورد بررسی ارائه دهند. بر این اساس، شرکت‌کنندگان با روش نمونه‌گیری مبتنی بر هدف و با حداکثر تنوع انتخاب شدند. از روش‌های تحلیل تماتیک، چارچوبی، تحلیل STEEP و تحلیل دینامیکی در مراحل مختلف پژوهش استفاده شد. در طی انجام مطالعه موارد اخلاقی رعایت و مجوز اخلاق از کمیته‌ی اخلاق دانشگاه علوم پزشکی ایران اخذ شد.

نتایج: یافته‌های مرحله‌ی تحلیل اسناد نشان داد که توجه به سالمندان در قوانین و اسناد بالادستی مغفول واقع شده است و تنها دو سند سیاسی ویژه‌ی سالمندان در کشور تدوین شده است. نتایج مطالعه‌ی کیفی متشکل از ۵ چالش اصلی "سیاست‌گذاری"، "دسترسی"، "زیرساخت‌های فنی"، "یکپارچگی و هماهنگی" و "زنجیره‌ی مراقبت سلامت" در وضعیت فعلی مراقبت‌های سالمندی در کشور بود. تحلیل روندهای اجتماعی، اقتصادی، تکنولوژیکی، زیست‌محیطی و سیاسی به همراه مراحل قبلی منجر به شناسایی ۶۱ فاکتور بر آینده‌ی مراقبت‌های سالمندی شد. در مرحله‌ی سنتز با ترکیب نتایج به‌دست آمده از مراحل قبلی و رتبه‌بندی پیشران‌های کلیدی توسط خبرگان و سپس جایگذاری در ماتریس سناریو، دو عدم قطعیت کلیدی با نام "پاسخگویی" و "فناوری" از درون داده‌ها انتظام و انتزاع یافت. سپس بر اساس این دو عدم قطعیت کلیدی ۴ سناریو با نام‌های "آغاز یک تحول"، "معمولی‌های قهرمان"، "در اسارت تکنولوژی" و "یک پارادایم منسوخ" شکل گرفت. نتایج اعتبارسنجی انجام شده در خصوص سناریوهای فوق بیانگر آن است که سناریوهای معمولی‌های قهرمان و آغاز یک تحول با درجه‌ی احتمال بالاتری قابل وقوع است.

نتیجه‌گیری: سالمندی فرایندی طبیعی و غیرقابل اجتناب در زندگی بشر است که نمی‌توان آن را متوقف نمود، اما می‌توان از طریق مداخلات آگاهانه تا حد ممکن آن را به تاخیر انداخت. یافته‌های این مطالعه نشان داد که نظام فعلی مراقبت‌های سالمندی پاسخگوی نیازهای سالمندان و خیل عظیم سالمندان در آینده نمی‌باشد و برای اینکه بتواند پاسخگوی نیازهای اختصاصی سالمندان آینده باشد نیازمند یک بازطراحی و بازسازماندهی با در نظر گرفتن تمامی ابعاد و مولفه‌های تاثیرگذاری است که تاکنون مدنظر سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان نبوده است. از این‌رو بایستی کلان‌روندهای حوزه‌ی علم و فناوری و نیز تغییرات پارادایمی دانش پزشکی را رصد کرده و با تدوین راهبردهای کنش‌پذیر، بنیان‌برافکن و مرزشکن، با پذیرش انقلاب دیجیتالی و اطلاعاتی مسیر لازم برای تبدیل شدن نظام سلامت از بیمار-محور به تندرستی-محور را مهیا کرد. کاربست نتایج این پژوهش می‌تواند گزینه‌های معقولی برای مداخلات اثربخش و پیاده‌سازی مراقبت‌های نوآورانه در اختیار ذی‌نفعان و نقش‌آفرینان حوزه‌ی مراقبت سالمندی قرار دهد.

کلمات کلیدی: آینده‌نگاری، مراقبت‌های سالمندی، سناریو، ایران